

УДК 378.035:34

DOI <https://doi.org/10.33989/2519-8254.2025.17.342366>ORCID <https://orcid.org/0000-0002-2260-971X>**ФОРМУВАННЯ ПРАВОВОЇ КУЛЬТУРИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ****Валентина Оніпко,**докторка педагогічних наук, професорка,
професорка кафедри землеробства і агрохімії ім. В. І. Сазанова;
Полтавський державний аграрний університет

У статті висвітлено проблему формування правової культури майбутніх фахівців аграрної сфери в умовах реалізації компетентнісного підходу у вищій освіті. Обґрунтовано актуальність правового виховання здобувачів освіти, зумовлену потребою сучасного суспільства у фахівцях, здатних не лише виконувати професійні функції, а й діяти у правовому полі, усвідомлюючи власні права, обов'язки та соціальну відповідальність. Розкрито зміст поняття «правова культура» як інтегрованої якості особистості, що охоплює знання правових норм, правосвідомість, ціннісні орієнтації, уміння застосовувати правові знання у практичній діяльності, дотримуватися етичних стандартів і принципів верховенства права.

Здійснено аналіз освітнього процесу в аграрних закладах вищої освіти, спрямованого на формування правової компетентності здобувачів через вивчення комплексу загальноосвітніх, гуманітарних та фахових дисциплін. Зокрема, розкрито потенціал таких навчальних курсів, як Ботаніка, Ґрунтознавство, Агрохімія, Землеробство, Економіка підприємства, Безпека життєдіяльності та основи охорони праці, Правознавство, Філософія, Історія та культура України, Іноземна мова за професійним спрямуванням у формуванні правової свідомості та громадянської позиції майбутніх фахівців. Навчальні дисципліни природничо-технологічного циклу забезпечують усвідомлення правових аспектів природокористування, охорони довкілля, екологічної відповідальності аграрія, дотримання норм земельного, екологічного, господарського та трудового законодавства. Гуманітарні дисципліни створюють основу для формування морально-етичних переконань, національної ідентичності, правової самосвідомості та культури спілкування у професійному середовищі.

Підкреслено роль викладача як суб'єкта правового виховання, який не лише передає знання, а й формує правові переконання, сприяє становленню активної громадянської позиції студентів, розвитку навичок критичного мислення, здатності аналізувати правові ситуації та ухвалювати відповідальні рішення. Визначено, що ефективне формування правової культури потребує інтеграції навчальної, виховної та практичної діяльності, створення освітнього середовища, у якому панують повага до прав людини, толерантність і справедливість.

Зроблено висновок, що формування правової культури в аграрній освіті має розглядатися як важливий чинник становлення професійної, соціально активної, морально зрілої особистості, здатної реалізовувати принципи сталого розвитку, забезпечувати правопорядок у сфері агровиробництва та брати участь у побудові демократичного громадянського суспільства.

Ключові слова: *правова культура, правова компетентність, аграрна освіта, здобувачі освіти, компетентнісний підхід, професійна підготовка, правове виховання, сталий розвиток.*

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку суспільства характеризується посиленням ролі права як регулятора суспільних відносин та фундаменту демократичного розвитку нашої держави. В умовах глобалізації, швидкого технологічного прогресу та трансформації соціально-економічних систем забезпечення високого рівня правової культури громадян набуває особливого значення. Особливо актуальною є проблема формування правової культури у здобувачів вищої освіти, оскільки саме ця категорія населення складає соціально

активну групу, яка в майбутньому визначатиме правові практики та культуру взаємодії у професійній сфері (*Правова освіта*, 2024; Яковюк, 2008).

Правова культура як соціальна цінність містить систему знань, переконань, навичок та установок, які визначають здатність особистості діяти відповідно до норм права та активно реалізовувати свої громадянські права й обов'язки. В умовах сучасної вищої освіти формування правової культури стає невід'ємною складовою процесу підготовки компетентного фахівця, здатного до самостійного прийняття рішень у правовому полі та до дотримання етичних і професійних стандартів (Підлісний, 2018).

Разом із тим, численні наукові дослідження свідчать про недостатній рівень правової підготовки студентів та слабку інтеграцію правових знань у професійну діяльність. Відсутність системного підходу до формування правової культури у закладах вищої освіти, фрагментарність освітніх програм, а також низька мотивація здобувачів до вивчення правових аспектів професійної діяльності спричиняють формування правового нігілізму та знижують ефективність реалізації принципів правової держави (Герасіна, Данильян, Дзьобань, 2009; Овчарук, 2009).

Таким чином, актуальність проблеми зумовлена необхідністю розробки ефективних методичних підходів до формування правової культури здобувачів, які б забезпечували цілісне поєднання правових знань, ціннісних орієнтацій та практичних умінь у професійній сфері. Важливим завданням сучасної педагогіки є дослідження механізмів інтеграції правової підготовки у навчальні програми, формування стійких правових компетентностей та розвитку відповідальної громадянської позиції майбутніх фахівців.

Аналіз джерел публікацій. Проблема формування правової культури студентської молоді активно досліджується вітчизняними та зарубіжними науковцями. Так, Н. Атаманова та О. Дяченко (Атаманова, Дяченко, 2022) акцентують на ключовій ролі правової культури у забезпеченні правопорядку в сучасній Україні, підкреслюючи її ціннісний та регулятивний виміри. О. Войтанович (Войтанович, 2014) розглядає особливості правового виховання громадян України в умовах трансформаційного суспільства, відзначаючи необхідність інтеграції правових знань у систему освіти.

Філософські та методологічні аспекти дослідження проблеми висвітлюють В. Горлинський та А. Єрмоленко (Горлинський, 2011; Єрмоленко, 2008), які зосереджуються на ціннісних підставах правової культури та раціональному обґрунтуванні права і державної влади. А. Гусенко та С. Зубчевська (Гусенко, 2016; Зубчевська, 2014) розкривають поняття та сутність правової культури студентів, підкреслюючи її інтегративний характер, що поєднує знання, вміння і ціннісні орієнтації.

Питання формування правової компетентності майбутніх фахівців досліджені в працях Є. Жеба, Р. Кухарчук, Я. Кічук та Д. Клочкова (Жеба, Кухарчук, 2024; Кічук, 2008; Клочкова, 2011). Автори підкреслюють взаємозв'язок правової освіти і правового виховання, зазначаючи, що високий рівень правової компетентності визначає здатність студента до активної громадянської позиції та реалізації прав і обов'язків у професійній діяльності.

Д. Коваль та Л. Кравченко досліджують функції правової культури та її взаємозв'язок з компетентнісним підходом, відзначаючи, що правова культура є не лише знанням норм, а й активним соціально-психологічним явищем, що впливає на поведінку особистості (Коваль, 2020; Кравченко, 2020). Т. Кучай і О. Кучай наголошують на правовому вихованні як основі формування правової культури, а Л. Макаренко подає ґрунтовний теоретико-методологічний аналіз цього процесу (Кучай Т., Кучай О., 2020; Макаренко, 2019).

Ряд авторів зосереджується на практичних аспектах формування правової культури. Є. Мануйлов та Л. Петриченко описують досвід правового виховання студентів у вищих навчальних закладах, підкреслюючи важливість комплексного підходу, який поєднує навчання, виховання та соціальну практику (Мануйлов, 2010; Петриченко, 2020). Г. Хаварівська (2019) розглядає специфіку формування правової культури у закладах вищої освіти, акцентуючи на потребі впровадження сучасних педагогічних технологій (Хаварівська, 2019).

Проблеми збереження національної самобутності правової культури та її адаптації до умов євроінтеграції висвітлюють О. Проць та О. Безрук та ін., що вказує на глобальний контекст дослідження. О. Чебикін і В. Булгакова досліджують психологічні основи правової

культури та умови її корегування, а С. Чернета акцентує на соціально-педагогічному аспекті формування правової культури студентської молоді (Проць, 2017; Безрук, Герасіна, Головка, 2016; Чебикін, Булгакова, 2019; Чернета, 2012).

Завершуючи аналіз, відзначимо, що більшість джерел підкреслює комплексність проблеми, поєднуючи нормативно-правові, педагогічні, психологічні та ціннісні аспекти. Ці дослідження створюють наукову базу для розробки ефективних методик формування правової культури у здобувачів вищої освіти, забезпечуючи підґрунтя для подальших експериментальних та прикладних досліджень у цій сфері.

Мета статті – аналіз сучасних підходів до формування правової культури здобувачів вищої освіти та обґрунтування ефективних педагогічних і компетентнісних засобів її розвитку. Це передбачає вивчення теоретичних основ правової культури, аналіз наукових досліджень з проблеми, а також узагальнення практичних методик і підходів до інтеграції правових знань, ціннісних орієнтацій та навичок правосвідомої поведінки у процесі професійної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Формування правової культури здобувачів вищої освіти є багатовимірним процесом, що охоплює нормативно-правову, ціннісно-мотиваційну та практично-компетентнісну складові. Для студентів аграрних закладів вищої освіти правова культура є не лише засобом соціалізації, а й важливим елементом професійної підготовки, оскільки діяльність у сільськогосподарській сфері пов'язана з дотриманням аграрного законодавства, екологічних норм, правил безпеки праці та земельних відносин (Атаманова, Дяченко, 2022; Войтанович, 2014).

Систематизація підходів до формування правової культури студентів аграрних ЗВО дозволяє виділити такі напрями:

1. Теоретична підготовка та правова освіта. Для здобувачів аграрної освіти важливим є вивчення спеціалізованого законодавства: земельного, екологічного, аграрного, трудового та корпоративного права. Як зазначає Л. Макаренко (2019), ефективна правова освіта передбачає інтеграцію цих знань у професійні дисципліни та практичні кейси, що допомагають їм орієнтуватися в реальних правових ситуаціях на сільськогосподарському підприємстві.

2. Правове виховання та соціалізація. Здобувачі аграрних ЗВО часто стикаються з питаннями правового регулювання земельних ресурсів, використання агрохімікатів та відповідальності за порушення екологічних норм. Зубчевська С. (2014) підкреслює, що правове виховання у цьому контексті повинно формувати мотивацію дотримуватися закону і відповідально ставитися до природних ресурсів та колективної власності.

3. Розвиток правової компетентності. Формування правової компетентності у здобувачів аграрних спеціальностей передбачає практичне опанування процедур оформлення правових документів, взаємодії з державними органами та врегулювання конфліктних ситуацій у сільському господарстві (Жеба, Кухарчук, 2024; Кічук, 2008). Методично це реалізується через моделювання правових кейсів, рольові ігри та проектну діяльність у навчальних лабораторіях і на виробничих практиках.

4. Інтеграція ціннісного та психологічного компонентів. Формування правової культури передбачає розвиток моральних і громадянських цінностей: відповідальність за використання земельних та природних ресурсів, повагу до правових норм і колективної власності, готовність до дотримання етичних стандартів професійної діяльності (Чебикін, Булгакова, 2019). Для здобувачів аграрної освіти це означає усвідомлення значущості законності у повсякденній професійній практиці.

5. Методичні підходи до формування правової культури. У аграрних ЗВО ефективними є інтеграційні методики, що поєднують традиційні лекції та семінари з практичними заняттями на виробництві, використанням електронних платформ для дистанційного вивчення законодавства та участю у громадських проектах (Петриченко, 2020). Такі підходи сприяють формуванню у здобувачів здатності застосовувати правові знання на практиці та розвивати критичне мислення.

Таким чином, формування правової культури здобувачів аграрних ЗВО є системним процесом, що поєднує теоретичну підготовку, правове виховання, розвиток компетентностей та

інтеграцію ціннісно-психологічних компонентів. Такий підхід дозволяє майбутнім фахівцям не лише дотримуватися законності у професійній діяльності, а й активно брати участь у розвитку сталого аграрного сектору та правового суспільства.

Формування правової компетентності у здобувачів аграрних закладів вищої освіти передбачає комплексний підхід, який поєднує вивчення теоретичних основ права, економіки, соціальної та громадянської культури з практичним застосуванням знань у професійній діяльності. Така компетентність полягає у здатності реалізовувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності демократичного суспільства, дотримуватися верховенства права і прав і свобод людини і громадянина, брати активну участь у суспільному житті. Наприклад, дисципліни громадянської та правової спрямованості сприяють розвитку громадянської ідентичності та ціннісних орієнтацій. Вивчення історії та культури України дозволяє майбутнім агрономам усвідомити значущість державотворчих процесів, формувати патріотизм і національну гідність. Так, Філософія розвиває критичне мислення, оцінку соціальних і правових явищ та формування етичних орієнтирів у професійній і повсякденній діяльності, Правознавство забезпечує базу для розуміння нормативно-правових актів і навички їх практичного застосування, зокрема у сфері земельних відносин, охорони праці та аграрного законодавства.

Інтеграція правових аспектів у аграрно-технологічні дисципліни є важливою для практичного формування компетентності. Під час вивчення економіки підприємства здобувачі набувають знання щодо правових умов ведення бізнесу, трудових прав та обов'язків, оподаткування і відповідальності за дотримання законодавства. Дисципліни Землеробство та Агрохімія дозволяють практично опрацьовувати застосування законодавства у сфері землекористування, безпеки праці, екологічних стандартів; Фітопатологія сприяє засвоєнню правових і етичних аспектів застосування засобів захисту рослин, дотримання санітарних норм і сертифікаційних вимог; Ґрунтознавство з основами геології інтегрує знання екологічного та земельного законодавства, формуючи відповідальність за раціональне використання природних ресурсів (Оніпко, Поспелов, 2024).

Технологічні та виробничі дисципліни також формують правову компетентність. Механізація, електрифікація та автоматизація сільськогосподарського виробництва розвиває навички дотримання норм охорони праці і техніки безпеки та оцінки правових наслідків порушень. Технологія зберігання і переробки продукції рослинництва формує компетентність у сфері контролю якості, дотримання санітарних норм і сертифікації продукції (Оніпко, Япринець, 2024).

Практичні заняття і навчальні практики дозволяють здобувачам застосовувати теоретичні знання у реальних умовах. Вони набувають навичок оформлення аграрної документації, контролю за дотриманням екологічних і санітарних норм та оцінки правових ризиків у виробничих процесах. Виробнича практика з агрономії забезпечує можливість реалізовувати компетентність у реальному виробничому середовищі, приймати обґрунтовані рішення та діяти відповідально згідно із законодавством і професійними стандартами.

Інтеграція міждисциплінарного підходу, кейсів, рольових ігор і проєктних завдань дозволяє майбутнім фахівцям об'єднувати правові, економічні та технологічні знання, що сприяє розвитку політичної культури, етичної поведінки та активної громадянської позиції. Розробка бізнес-проєктів агропідприємств із дотриманням законодавства одночасно формує економічну грамотність і правову компетентність.

Формування правової компетентності у здобувачів аграрних закладів вищої освіти здійснюється через поєднання теоретичних дисциплін, практичних занять і виробничих практик. Комплексний підхід забезпечує розвиток здатності усвідомлювати свої права і обов'язки, діяти відповідально і активно брати участь у громадському та професійному житті.

Правова культура здобувачів вищої освіти є однією з ключових задач сучасної освіти, що забезпечує ефективне функціонування демократичного суспільства та дотримання принципів правової держави. Сучасний етап розвитку українського суспільства характеризується посиленням ролі права як регулятора соціальних і професійних відносин, що обумовлює актуальність інтеграції правових знань у освітній процес, зокрема в аграрних закладах вищої освіти.

Аналіз наукових джерел свідчить про комплексність проблеми формування правової культури, що охоплює нормативно-правові, ціннісні, психологічні та педагогічні аспекти. Правова культура формується як інтегративна система знань, умінь і ціннісних орієнтацій, що забезпечує здатність особистості реалізовувати свої права і обов'язки, діяти відповідально та брати активну участь у суспільному та професійному житті.

Висновки. Для здобувачів аграрних закладів вищої освіти формування правової компетентності пов'язане з вивченням як загальноосвітніх, так і спеціалізованих дисциплін, що охоплюють правові, економічні, технологічні та соціальні аспекти професійної діяльності. Теоретичне навчання, зокрема дисципліни історії та культури України, філософії та правознавства, забезпечує розвиток ціннісних орієнтацій, критичного мислення та розуміння правових норм, що застосовуються у професійній сфері. Інтеграція правових аспектів у аграрно-технологічні дисципліни, такі як Землеробство, Агрохімія, Фітопатологія, Ґрунтознавство, дозволяє здобувачам застосовувати знання на практиці, дотримуватися норм законодавства та екологічних стандартів, формуючи відповідальну поведінку і професійні компетентності.

Практичні заняття та виробничі практики є ключовим механізмом реалізації компетентнісного підходу. Вони забезпечують можливість здобувачам застосовувати теоретичні знання у реальних умовах, формують навички оформлення документації, оцінки правових ризиків та взаємодії з державними органами. Інтеграція кейсів, рольових ігор, проєктних завдань і міждисциплінарного підходу сприяє розвитку критичного мислення, етичної поведінки та активної громадянської позиції майбутніх фахівців.

Таким чином, формування правової культури і компетентності у здобувачів аграрних закладів вищої освіти потребує системного, комплексного усвідомлення, що поєднує теоретичну підготовку, правове виховання, практичні навички та інтеграцію ціннісно-психологічних компонентів. Реалізація такого підходу забезпечує підготовку висококваліфікованих, відповідальних і правосвідомих фахівців, здатних до самостійного прийняття рішень у правовому полі та ефективної участі у розвитку сталого аграрного сектору і правового суспільства загалом.

ЛІТЕРАТУРА

- Атаманова, Н. В., & Дяченко, О. В. (2022). Правова культура та її роль у формуванні правопорядку сучасної української держави. *Нове українське право*, 1, 82-87.
- Безрук, О. О., Герасіна, Л. М., & Головка, І. В. та ін. (2016). *Правова і політична культура українського соціуму за умов модернізації політико-правового життя*: монографія. Харків: Право.
- Войтанович, О. Й. (2014). Особливості правового виховання громадян України в сучасних умовах. *Форум права*, 4, 55-60.
- Герасіна, Л. М., Данильян, О. Г., Дзьобань, О. П. та ін. (2009). *Правосвідомість і правова культура як базові чинники державотворчого процесу в Україні*: монографія. Харків: Право.
- Горлинський, В. В. (2011). *Філософія безпеки і сталого людського розвитку: ціннісний вимір*: монографія. Київ: ПАРАПАН.
- Гусенко, А. А. (2016). Поняття та сутність правової культури студентів. *Наукові праці Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»*. Педагогіка, 270 (258), 27-30. Взято з http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2016_270_258_7.
- Єрмоленко, А. (2008). Категоричний імператив як раціональна підстава права, влади та держави у політичній доктрині І. Канта. *Філософська думка*, 6, 178-194.
- Жеба, Є., & Кухарчук, Р. (2024). Формування правової компетентності майбутніх фахівців. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка*, 3 (56), 72-77.
- Зубчевська, С. В. (2014). Формування правової культури студента коледжу як складової загальнокультурної компетентності. В кн. *Сучасні тенденції розбудови правової держави в Україні та світі*: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (с. 44-46). Житомир: ЖНАЕУ.

- Кічук, Я. В. (2008). Правова компетентність майбутнього фахівця – пріоритетне завдання громадянської освіти у вищій школі. *Вісник Львівського університету. Педагогіка*, 23, 141-147.
- Ключкова, Д. М. (2011). Взаємозв'язок формування правової компетенції майбутнього вчителя з правовим вихованням особистості. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка*, 12 (223), 168-174.
- Коваль, Д. (2020). Функції правової культури. *Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету*, 2, 86-94.
- Кравченко, Л. (2020). Правова культура і компетентність особистості: спільне та відмінне культурологічного і компетентнісного підходів. *Імідж сучасного педагога*, 4, 29-33.
- Кучай, Т. П., & Кучай, О. В. (2020). Правове виховання як основа правової культури майбутніх фахівців закладів вищої освіти. *Educational Challenges*, 61, 98-103.
- Макаренко, Л. О. (2019). *Правова культура: теоретико-методологічні основи дослідження*: монографія. Київ: Парламентське видавництво.
- Мануйлов, Є. М. (2010). Правове виховання студентів в умовах сучасного ВНЗ. В кн. *Проблеми правового виховання в сучасній Україні*: матеріали міжвуз. наук.-практ. конф. (с. 40-43). Харків: НЮАУ ім. Ярослава Мудрого.
- Овчарук, О. В. (2009). Компетентнісний підхід у світі: загальноєвропейські підходи. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 5, 1-8. Взято з <http://www.ime.edu.ua/net/em.html>
- Онiпко, В. В., & Поспелов, С. В. (2024). Формування термінологічного апарату ґрунтознавства в процесі наукового аналізу та підготовки до виконання професійних завдань майбутніх фахівців. *Природнича освіта та наука*, 3, 44-49. URL: <https://journals.rshu.rivne.ua/index.php/natural/article/view/208/190>. DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2024-3.06>
- Онiпко, В., & Япринець, Т. (2024). Формування готовності до інноваційної освітньої діяльності як ключової компетентності майбутніх фахівців. *Ukrainian professional education = Українська професійна освіта*, 16, 71-78. URL: <https://upenpnu.pnpnpu.edu.ua/article/view/314307/305307>
- Петриченко, Л. О. (2020). Формування правової культури студентства у закладах вищої освіти як основа духовної безпеки молоді у сучасному світі. *Педагогічні науки*, 90, 59-66.
- Підлісний, Є. В. (2018). Правова культура суспільства, особистості та соціальної групи. *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В. О. Сухомлинського. Педагогічні науки*, 3 (2), 241-246.
- Правова освіта – основа розвитку громадянського суспільства в умовах глобалізаційних викликів*. Взято з <http://dSPACE.wunu.edu.ua/bitstream/316497/21522/1/112-117.pdf>
- Проць, О. (2017). Збереження самобутності національної правової культури в умовах євроінтеграції та глобалізації. *Підприємство, господарство і право*, 12, 229-232.
- Хаварівська, Г. С. (2019). Теоретичні аспекти формування правової культури студентів закладів вищої освіти в Україні. *Ефективність державного управління*, 4 (61), 1, 13-24.
- Чебикін, О. Я., & Булгакова, В. О. (2019). *Психологічні основи правової культури та умов її коригування*: монографія. Одеса.
- Чернета, С. Ю. (2012). Формування правової культури студентської молоді: соціально-педагогічний аспект. *Педагогічні науки. Вісник ЧНПУ*, 104 (2), 173-176.
- Яковюк, І. В. (2008). Правова культура і її вплив на розвиток правової системи. *Вісник Академії правових наук України*, 1 (52), 43-56.

REFERENCES

- Atamanova, N. V., & Diachenko, O. V. (2022). Pravova kultura ta yii rol u formuvanni pravoporiadku suchasnoi ukrainskoi derzhavy [Legal culture and its role in the formation of the legal order of the modern Ukrainian state]. *Nove ukrainske pravo [New Ukrainian law]*, 1, 82-87 [in Ukrainian].
- Bezruk, O. O., Herasina, L. M., & Holovko, I. V. et al. (2016). *Pravova i politychna kultura ukrainskoho sotsiumu za umov modernizatsii polityko-pravovoho zhyttia [Legal and political culture of Ukrainian society under the conditions of modernization of political and legal life]*: monohrafiia. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].

- Chebykin, O. Ya., & Bulhakova, V. O. (2019). *Psykhologichni osnovy pravovoi kultury ta umovy yii korehuvannia* [Psychological foundations of legal culture and conditions for its adjustment]: monohrafiia. Odesa [in Ukrainian].
- Cherneta, S. Yu. (2012). Formuvannia pravovoi kultury studentskoi molodi: sotsialno-pedahohichnyi aspekt [Formation of legal culture of student youth: socio-pedagogical aspect]. *Pedahohichni nauky. Visnyk ChNPU* [Pedagogical Sciences. Bulletin of the ChNPU], 104 (2), 173-176 [in Ukrainian].
- Herasina, L. M., Danylian, O. H., & Dzoban, O. P. et al. (2009). *Pravosvidomist i pravova kultura yak bazovi chynnyky derzhavotvorchoho protsesu v Ukraini* [Legal awareness and legal culture as basic factors of the state-building process in Ukraine]: monohrafiia. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
- Horlynskyi, V. V. (2011). *Filosofii bezpeky i staloho liudskoho rozvytku: tsinnisnyi vymir* [Philosophy of security and sustainable human development: a value dimension]: monohrafiia. Kyiv: PARAPAN [in Ukrainian].
- Husenko, A. A. (2016). Poniattia ta sutnist pravovoi kultury studentiv [The concept and essence of students' legal culture]. *Naukovi pratsi Chornomorskoho derzhavnoho universytetu imeni Petra Mohyly kompleksu «Kyievo-Mohylianska akademiia»*. *Pedahohika* [Scientific works of the Petro Mohyla Black Sea State University of the Kyiv-Mohyla Academy complex. Pedagogy], 270 (258), 27-30. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npchduped_2016_270_258_7 [in Ukrainian].
- Khavarivska, H. S. (2019). Teoretychni aspekty formuvannia pravovoi kultury studentiv zakladiv vyshchoi osvity v Ukraini [Theoretical aspects of the formation of legal culture of students of higher education institutions in Ukraine]. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia* [Public administration efficiency], 4 (61), 1, 13-24 [in Ukrainian].
- Kichuk, Ya. V. (2008). Pravova kompetentnist maibutnoho fakhivtsia – priorytetne zavdannya hromadianskoi osvity u vyshchii shkoli [Legal competence of a future specialist is a priority task of civic education in higher education]. *Visnyk Lvivskoho universytetu. Pedahohika* [Bulletin of Lviv University. Pedagogy], 23, 141-147 [in Ukrainian].
- Klochko, D. M. (2011). Vzaiemoz'iazok formuvannia pravovoi kompetentsii maibutnoho vchytelia z pravovym vykhovanniam osobystosti [The relationship between the formation of the legal competence of a future teacher and the legal education of the individual]. *Visnyk Luhanskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka* [Bulletin of Luhansk Taras Shevchenko National University], 12 (223), 168-174 [in Ukrainian].
- Koval, D. (2020). Funktsii pravovoi kultury [Functions of legal culture]. *Zbirnyk naukovykh prats Umanskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu* [Collection of scientific papers of Uman State Pedagogical University], 2, 86-94 [in Ukrainian].
- Kravchenko, L. (2020). Pravova kultura i kompetentnist osobystosti: spilne ta vidminne kulturolohichnoho i kompetentnisnoho pidkhodiv [Legal culture and individual competence: common and distinctive features of cultural and competence approaches]. *Imidzh suchasnoho pedahoha* [The image of a modern teacher], 4, 29-33 [in Ukrainian].
- Kuchai, T. P., & Kuchai, O. V. (2020). Pravove vykhovannia yak osnova pravovoi kultury maibutnikh fakhivtsiv zakladiv vyshchoi osvity [Legal education as the basis of the legal culture of future specialists of higher education institutions]. *Educational Challenges*, 61, 98-103 [in Ukrainian].
- Makarenko, L. O. (2019). *Pravova kultura: teoretyko-metodolohichni osnovy doslidzhennia* [Legal culture: theoretical and methodological foundations of research]: monohrafiia. Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo [in Ukrainian].
- Manuilov, Ye. M. (2010). Pravove vykhovannia studentiv v umovakh suchasnoho VNZ [Legal education of students in the conditions of a modern university]. In *Problemy pravovoho vykhovannia v suchasnii Ukraini* [Problems of legal education in modern Ukraine]: materialy mizhvuz. nauk.-prakt. konf. (pp. 40-43). Kharkiv: NIuAU im. Yaroslava Mudroho [in Ukrainian].
- Onipko, V., & Pospelov, S. (2024). Formuvannia terminolohichnoho aparatu rruntoznavstva v protsesi naukovoho analizu ta pidhotovky do vykonannia profesiinykh zavdan maibutnikh

- fakhivtsiv [Formation of the terminological apparatus of soil science in the process of scientific analysis and preparation for performing professional tasks of future specialists]. *Pryrodnycha osvita ta nauka*, 3, 44-49. [in Ukrainian]. URL: <https://journals.rshu.rivne.ua/index.php/natural/article/view/208/190>. DOI: <https://doi.org/10.32782/NSER/2024-3.06>
- Onipko, V., & Yaprnets, T. (2024). Formuvannia hotovnosti do innovatsiinoi osvitnoi diialnosti yak kliuchovoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv [Formation of readiness for innovative educational activity as a key competence of future specialists]. *Ukrainian professional education = Ukrainska profesiina osvita*, 16, 71-78. [in Ukrainian]. URL: <https://upepnpu.pnpu.edu.ua/article/view/314307/305307>
- Ovcharuk, O. V. (2009). Kompetentnisnyi pidkhid u sviti: zahalnoievropeiski pidkhody [Competency-based approach in the world: pan-European approaches]. *Informatsiini tekhnologii i zasoby navchannia [Information technology and learning tools]*, 5, 1-8. Retrieved from <http://www.ime.edu-ua.net/em.html> [in Ukrainian].
- Petrychenko, L. O. (2020). Formuvannia pravovoi kultury studentstva u zakladakh vyshchoi osvity yak osnova dukhovnoi bezpeky molodi u suchasnomu sviti [Formation of the legal culture of students in higher education institutions as the basis of the spiritual security of youth in the modern world]. *Pedahohichni nauky [Pedagogical Sciences]*, 90, 59-66 [in Ukrainian].
- Pidlisnyi, Ye. V. (2018). Pravova kultura suspilstva, osobystosti ta sotsialnoi hrupy [Legal culture of society, individual and social group]. *Naukovyi visnyk Mykolaivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. O. Sukhomlynskoho. Pedahohichni nauky [Scientific Bulletin of the V. O. Sukhomlynsky Mykolaiv National University. Pedagogical Sciences]*, 3 (2), 241-246 [in Ukrainian].
- Pravova osvita – osnova rozvytku hromadianskoho suspilstva v umovakh hlobalizatsiinykh vyklykiv [Legal education is the basis for the development of civil society in the face of globalization challenges]*. Retrieved from <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/21522/1/112-117.pdf> [in Ukrainian].
- Prots, O. (2017). Zberezhennia samobutnosti natsionalnoi pravovoi kultury v umovakh yevrointehratsii ta hlobalizatsii [Preservation of the identity of national legal culture in the context of European integration and globalization]. *Pidpryiemstvo, hospodarstvo i pravo [Entrepreneurship, economy and law]*, 12, 229-232 [in Ukrainian].
- Voitanovych, O. Y. (2014). Osoblyvosti pravovoho vykhovannia hromadian Ukrainy v suchasnykh umovakh [Peculiarities of legal education of citizens of Ukraine in modern conditions]. *Forum prava [Law Forum]*, 4, 55-60 [in Ukrainian].
- Yakoviuk, I. V. (2008). Pravova kultura i yii vplyv na rozvytok pravovoi systemy [Legal culture and its influence on the development of the legal system]. *Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy [Bulletin of the Academy of Legal Sciences of Ukraine]*, 1 (52), 43-56 [in Ukrainian].
- Yermolenko, A. (2008). Katehorychnyi imperatyv yak ratsionalna pidstava prava, vlady ta derzhavy u politychnii doktryni I. Kanta [The categorical imperative as a rational basis for law, power and the state in the political doctrine of I. Kant]. *Filosofska dumka [Philosophical thought]*, 6, 178-194 [in Ukrainian].
- Zheba, Ye., & Kukharchuk, R. (2024). Formuvannia pravovoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv [Formation of legal competence of future specialists]. *Visnyk Hlukhivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni Oleksandra Dovzhenka [Bulletin of the Oleksandr Dovzhenko Glukhiv National Pedagogical University]*, 3 (56), 72-77 [in Ukrainian].
- Zubchevska, S. V. (2014). Formuvannia pravovoi kultury studenta koledzhu yak skladovoi zahalnokulturnoi kompetentnosti [Formation of legal culture of a college student as a component of general cultural competence]. In *Suchasni tendentsii rozbudovy pravovoi derzhavy v Ukraini ta sviti [Modern trends in the development of the rule of law in Ukraine and the world]: materialy II Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (pp. 44-46)*. Zhytomyr: ZhNAEU [in Ukrainian].

FORMATION OF LEGAL CULTURE OF HIGHER EDUCATION STUDENTS

Valentyna Onipko,

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor,
Professor of the Department of Agriculture and Agrochemistry named after V. I. Sazanov;
Poltava State Agrarian University

The article highlights the issue of developing the legal culture of future specialists in the agricultural sector in the context of implementing the competence-based approach in higher education. The relevance of legal education for students is substantiated by the need of modern society for professionals who are not only able to perform their professional functions but also act within the legal framework, being aware of their rights, duties, and social responsibilities. The concept of «legal culture» is revealed as an integrated quality of personality that encompasses knowledge of legal norms, legal consciousness, value orientations, the ability to apply legal knowledge in practice, and adherence to ethical standards and the principles of the rule of law.

The study analyzes the educational process in agricultural institutions of higher education aimed at developing students' legal competence through the study of a complex of general, humanitarian, and professional disciplines. In particular, the potential of courses such as Botany, Soil Science, Agrochemistry, Crop Production, Business Economics, Life Safety and Occupational Safety Fundamentals, Law, Philosophy, History and Culture of Ukraine, and Foreign Language for Professional Purposes is revealed in shaping the legal awareness and civic position of future specialists. Courses in the natural and technological cycle promote awareness of the legal aspects of natural resource use, environmental protection, ecological responsibility of agronomists, and compliance with land, environmental, economic, and labor legislation. Humanitarian disciplines form the basis for developing moral and ethical convictions, national identity, legal self-awareness, and a culture of professional communication.

The role of the teacher as a subject of legal education is emphasized – one who not only imparts knowledge but also shapes legal convictions, fosters the formation of students' active civic position, develops critical thinking skills, and the ability to analyze legal situations and make responsible decisions. It is determined that the effective formation of legal culture requires the integration of educational, upbringing, and practical activities, as well as the creation of an educational environment based on respect for human rights, tolerance, and justice.

It is concluded that the formation of legal culture in agricultural education should be viewed as an essential factor in shaping a professional, socially active, and morally mature personality capable of implementing the principles of sustainable development, ensuring legal order in the agricultural sector, and participating in the development of a democratic civil society.

Keywords: legal culture, legal competence, agricultural education, students, competence-based approach, professional training, legal education, sustainable development.

Надійшла до редакції 21.04.2025 р.